

УДК 347.99(477):347.77/.78 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2020.2.11>

Сергій Володимирович Воловик,

Сумський державний університет,

кафедра кримінально-правових дисциплін та судочинства (аспірант);

 <https://orcid.org/0000-0003-3481-2966>,

e-mail: volovik.sv@ukr.net

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ІР-СУДУ В УКРАЇНІ

Досліджено сутність та особливості принципів діяльності ІР-суду в Україні. Визначено міжнародно-правову основу принципів здійснення правосуддя та діяльності судів. Встановлено існуючі прогалини в національному законодавстві щодо визначення принципів діяльності судів і суддів. Надано авторське бачення поняття «принципи діяльності ІР-суду в Україні». Наведено перелік принципів діяльності ІР-суду.

Ключові слова: принципи, ІР-суд, судова система, міжнародно-правові документи.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Розбудова України як правової та демократичної держави пов'язана з різними державотворчими процесами, передусім реформуванням органів державної влади та їх орієнтацією на надання сервісних послуг населенню з реальним дотриманням прав та основоположних свобод людини і громадянина. Однією з ключових складових таких органів є судова система України, реформування якої розпочалося у 2016 р. Однак, наразі ефективному здійсненню правосуддя заважають низка неузгоджених законодавчих положень і норм, що є визначальними для дотримання прав та основоположних свобод людини і громадянина. Практика свідчить, що будь-яка реформа органів державної влади, в тому числі судова, розпочинається з реорганізації самого органу, переатестації працівників та завершується створенням нових органів, які сьогодні функціонують в Україні не повною мірою. Зокрема, одним із таких органів є ІР-суд або Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності, створений відповідно до Указу Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» від 29 вересня 2017 р. № 299/2017¹. Як слушно

---

¹ Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності : Указ Президента України від 29.09.2017 № 299/2017 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017> (дата звернення: 10.05.2020).

із цього приводу вказує В. Кузьмук, спочатку утворюються нові спеціалізовані ланки судів, потім змінюються їх компетенції та повноваження, а закінчується все тим, що новоутворені ланки через певний час ліквідуються. Фактично таке реформування не змінює судову систему зсередини, не викоринює тих злободенних явищ, які відомі, напевно, кожному українцю якщо не з власного досвіду, то із засобів масової інформації [1].

Таким чином, сьогодні нагальними питаннями є перегляд існуючих підходів до реформування судової системи України, на основі вже набутого досвіду утворення спеціалізованих судів, визначення принципів як керівних засад функціонування ІР-суду в Україні як Вищого спеціалізованого в системі судоустрою України.

Стан дослідження проблеми

Слід указати, що з початку реформування судової системи України науковцями неодноразово досліджувалися питання як безпосередньо реформування системи судоустрою, так і визначення особливостей діяльності окремих судів, статусу суддів, визначення обсягу їх компетенції та повноважень. Так, зазначені питання вивчали такі вітчизняні науковці, як В. С. Балух, В. С. Бігун, О. В. Буряк, О. А. Гавриленко, О. О. Гаркуша, С. В. Глущенко, В. В. Городовенко, С. М. Гусаров, О. Ю. Дрозд, Ю. С. Канарки, І. У. Коваль, В. О. Котюк, М. В. Кравчук, Т. О. Кравчук, Р. О. Куйбіда, В. І. Мельник, І. В. Музика, І. В. Назаров, Н. М. Оніщенко, П. С. Пилипенко, Д. М. Притика, О. М. Резнік, В. В. Сердюк, М. І. Сірий, О. Ф. Скакун, А. І. Фесенко, В. В. Чумак, К. В. Шаповал, В. М. Шумилов, О. Н. Ярмиш, Д. В. Ярош та ін. Однак наразі відсутні комплексні наукові дослідження сутності та переліку принципів діяльності ІР-суду в Україні. Визначення цих категорій є нагальним у зв'язку з імплементацією міжнародно-правових актів, що визначають принципи здійснення правосуддя та є частиною національного законодавства України.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення принципів діяльності ІР-суду в Україні, що можуть бути закріплені в Законі України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності». Відповідно до поставленої мети *завданнями* дослідження є: визначення поняття «принципи діяльності»; з'ясування сутності існуючих класифікацій принципів; розгляд нормативно-правової основи визначення принципів діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні; надання авторською визначення поняття «принципи діяльності ІР-суду» та переліку принципів діяльності ІР-суду в Україні.

Наукова новизна дослідження

У контексті вже існуючих наукових підходів до визначення переліку принципів організації судової влади України та відповідно до

чинного і міжнародного законодавства сформульовано пропозиції щодо закріплення на законодавчому рівні переліку принципів діяльності ІР-суду в Україні.

Виклад основного матеріалу

Як відомо, діяльність будь-якого органу державної влади (не лише в Україні, а й за кордоном) побудована на системі своєрідних керівних засад (положень), які прийнято назвати принципами. Зазначимо, що саме поняття «принцип» походить від *princeps, primus capio* – «перший беру/отримую», «проводир», «перший», «головний», «кращий» (етимологічне значення) [2, с. 256]. Згідно з тлумачним словником зазначене поняття розглядається в таких значеннях: 1) основне вихідне положення якоїсь теорії, вчення, науки, світогляду, теоретичної програми; 2) переконання, погляд на речі; 3) основна особливість в улаштуванні чого-небудь [3, с. 585; 4, с. 48].

У теорії права під принципами визначають такі засадничі ідеї, що визначають зміст і спрямованість норм права та характеризуються системністю, взаємоузгодженістю, загальнообов'язковістю, універсальністю, стабільністю, предметною визначеністю, загальною значущістю та регулятивністю [5, с. 42]. Однак принципи права не слід плутати з правовими принципами. Так, В. О. Котюк вказує, що правові принципи – це головні ідеї, які виражають основні вимоги до системи права тієї чи іншої держави [6, с. 30–31]. Тобто правові принципи закріплені в системі права та системі законодавства. Таким чином, під принципами діяльності органу державної влади маються на увазі саме правові принципи, що є визначальними (керівними) ідеями діяльності та функціонування органу державної влади.

Визначившись із першочерговим розумінням поняття «принцип», слід вказати, що сьогодні існують різні підходи до класифікацій принципів органу державної влади (чи принципів права взагалі). Із теорії держави та права відомо, що залежно від сфери дії права принципи поділяються на загальноправові, галузеві та міжгалузеві. Також існують класифікації, відповідно до яких принципи поділяються залежно від їх нормативно-правового закріплення: ті, що визначені в Основному Законі; ті, що визначені в законах, кодексах; ті, що визначені на рівні підзаконних нормативно-правових актів; ті, що визначені міжнародно-правовими угодами та договорами. Нас цікавлять у першу чергу ті принципи, що довели свою ефективність та працездатність. Йдеться про міжнародні принципи здійснення правосуддя та діяльності судів.

Визначаючи міжнародні принципи здійснення правосуддя та діяльності судів, зазначимо, що вони закріплені в численних міжнародно-правових документах: 1) Загальній декларації прав людини від

10 грудня 1948 р.¹; 2) Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, ратифікованому Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148-VIII²; 3) Бангалорських принципах поведінки суддів, схвалених резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН від 27 липня 2006 р.³; 4) Основних принципах незалежності судових органів, ухвалених на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня – 6 вересня 1985 р.⁴; 5) Резолюції 2858 (XXVI) Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» від 20 грудня 1971 р.⁵; 6) Резолюції Комісії ООН з прав людини «Цілісність судової системи» від 19 квітня 2004 р. № 2004/32⁶; 7) Європейській хартії про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р.⁷. Як бачимо, основний масив нормативно-правового регулювання принципів здійснення правосуддя та діяльності судів (суддів) складають міжнародно-правові акти, що є частиною національного законодавства України.

Водночас, слід відзначити, що, на жаль, в Україні судді не дотримуються принципів, визначених у вищенаведених міжнародно-правових документах, що свідчить не лише про низький рівень професіоналізму, а й про можливі порушення прав та основоположних свобод людини і громадянина, на які вказує кількість поданих скарг до Європейського суду з прав людини. Адже, як слушно в цьому контексті зазначає В. В. Чумак, національна система судоустрою в

---

¹ Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 10.05.2020).

² Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : від 16.12.1966 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 10.05.2020).

³ Бангалорські принципи поведінки суддів : від 19.05.2006 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67 (дата звернення: 10.05.2020).

⁴ Основні принципи незалежності судових органів : від 13.12.1985 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201 (дата звернення: 10.05.2020).

⁵ Резолюція 2858 (XXVI) Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» : від 16.12.2005 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_838 (дата звернення: 10.05.2020).

⁶ Целостность судебной системы : Резолюция Комиссии ООН по правам человека 2004/32 от 19.04.2004 // Консорциум Кодекс : сайт. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901933668> (дата звернення: 10.05.2020).

⁷ Європейська хартія про закон «Про статус суддів» : від 10.07.1998 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236 (дата звернення: 10.05.2020).

Україні через вплив низки факторів не повною мірою може забезпечити належне здійснення правосуддя і дотримання прав та основоположних свобод людини і громадянина, що визначено Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН «Права людини при здійсненні правосуддя» [7, с. 344].

Серед наведених вище міжнародно-правових актів вагоме значення для визначення керівних засад функціонування IP-суду в Україні мають Основні принципи незалежності судових органів, ухвалені на VII Конгресі з попередження злочинів і поводження з правопорушниками 26 серпня – 6 вересня 1985 р.¹. Зокрема, принципами, які схвалені Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН і мають значення для успішного функціонування IP-суду в Україні, є:

1) принцип незалежності судових органів. Він матиме першочергове значення для успішного функціонування IP-суду в Україні, оскільки названий вищий спеціалізований судовий орган уповноважений розглядати спори щодо інтелектуальної власності та патентного права, де наразі виникає низка суперечностей і розбіжностей, а тиск на господарський суд, що сьогодні розглядає спори вказаних категорій, є високим. У зв'язку з цим, спори розглядаються в суді декілька років, що призводить до неефективного функціонування самого суду. Відповідно до зазначеного принципу судові органи вирішують передані їм справи безсторонньо, на основі фактів і відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, спонуки, тиску, погроз або втручання (прямого чи непрямого) з будь-якого боку і з будь-яких причин. Не буде неправомірного чи несанкціонованого втручання у процес правосуддя, а судові рішення, винесені суддями, не підлягатимуть перегляду²;

2) принцип свободи слова й асоціацій, відповідно до якого судді повинні поводитися завжди таким чином, щоб забезпечити повагу до своєї посади та зберегти неупередженість і незалежність судових органів³;

3) принцип кваліфікації, підбору та підготовки, який означає, що особи, відібрані для судових посад, повинні мати високі моральні якості та здібності, а також відповідну кваліфікацію в галузі права⁴. Вказаний принцип, на наш погляд, має бути обов'язково покладений в основу функціонування IP-суду в Україні, оскільки належна фахова

---

¹ Основні принципи незалежності судових органів : від 13.12.1985 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201 (дата звернення: 10.05.2020).

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

кваліфікація та професійна компетентність у сфері інтелектуальної власності є визначальним чинником ефективного виконання суддями своїх професійних обов'язків;

4) принцип професійної таємниці й імунітету, який передбачає, що судді зобов'язані зберігати професійну таємницю щодо своєї роботи та конфіденційної інформації, отриманої в ході виконання ними своїх професійних обов'язків¹.

Таким чином, ми розглянули окремі визначальні, на нашу думку, принципи діяльності судів, які обов'язково повинні знайти своє відображення у профільному Законі України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності», тому що допоможуть підвищити авторитет суддів і престиж їх роботи у вказаному судовому органі України.

Щодо національних принципів здійснення правосуддя та діяльності судів зазначимо, що відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» загальними засадами організації судової влади є: незалежність суддів; право на справедливий суд; право на повноважений суд; рівність перед законом і судом; професійна правнича допомога при реалізації права на справедливий суд; гласність та відкритість судового процесу; обов'язковість судових рішень² тощо.

Аналіз наведених засад дає підстави стверджувати про відсутність у титульному Законі України «Про судоустрій і статус суддів» принципів діяльності судів, що свідчить про неналежне нормативно-правове закріплення ключових положень, передбачених міжнародно-правовими документами. Таким чином, відсутність керівних засад діяльності судів в Україні призводить до неефективного виконання суддями своїх професійних обов'язків і неналежного відправлення правосуддя.

Висновки

Враховуючи викладене та беручи до уваги положення міжнародно-правових актів та угод, пропонуємо власне визначення поняття «принципи діяльності ІР-суду в Україні». Під указаною категорією вбачаємо доцільним розуміти сукупність керівних (основоположних) ідей, засад, принципів діяльності та функціонування ІР-суду в Україні, що забезпечують належне відправлення правосуддя, дотримання прав та основоположних свобод під час судового розгляду і забезпечення права на справедливий суд.

Перелік принципів діяльності ІР-суду в Україні пропонуємо такий:
1) загально-правові принципи: верховенства права; дотримання

---

¹ Там само.

² Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 10.05.2020).

прав та основоположних свобод людини і громадянина; законності; відкритості та гласності судового розгляду; політичної чи іншої неупередженості; принцип розумних строків; 2) спеціальні принципи діяльності ІР-суду в Україні: принцип незалежності судових органів; принцип свободи слова й асоціацій; принцип кваліфікації; принцип професійної таємниці.

Таким чином, закріплення в Законі України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності» вказаних принципів його діяльності та функціонування сприятиме підвищенню ефективності судової системи України та значною мірою вплине на авторитет і престижність роботи суддів ІР-суду в Україні.

Список бібліографічних посилань: 1. Кузьмук В. Міжнародні принципи та стандарти правосуддя // Юридична газета online : сайт. 24.10.2014. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudovapraktika/mizhnarodni-principi-ta-standarti-pravosuddya.html> (дата звернення: 10.05.2020). 2. Шанский Н. М. Школьный этимологический словарь русского языка: происхождение слов. 4-е изд., стереотип. М. : Дрофа, 2001. 400 с. 3. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений. М. : АЗЪ, 1995. 928 с. 4. Прийма С. В. Поняття принципу в аспекті співвідношення з суміжними категоріями. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 28. С. 46–55. 5. Старчук О. В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40–43. 6. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій : навч. посіб. Київ : Вентурі, 1996. 208 с. 7. Чумак В. В., Степаненко В. В. Європейський суд з прав людини як основний гарант забезпечення прав і свобод людини // Scientific Achievements of Modern Society : Abstracts of II International Scientific and Practical Conference (Liverpool, United Kingdom, 9–11 October 2019). Liverpool, 2019. Pp. 343–346. URL: http://www.knuba.edu.ua/ukr/wp-content/uploads/2016/10/itprpm-onp19-Конф_Ліверпуль_№2_2019.pdf#page=343 (дата звернення: 10.05.2020).

Надійшла до редколегії 20.06.2020

Volovyk S. V. Principles of IP-Court Activity in Ukraine

The principles of IP-court activity in Ukraine have been studied. It has been emphasized that the urgent issues currently are to review the existing approaches to reforming the judicial system of Ukraine, based on the gained experience of establishing specialized courts, defining principles as guidelines for the functioning of IP-court in Ukraine as the Higher Specialized Judicial System of Ukraine.

The concept of “principles” and their classification have been defined. The author has noted the importance of international principles of court activity in Ukraine. The regulatory base of courts activity has been characterized, where the principles of functioning of courts and judges in Ukraine have been defined. The author has singled out such an international

legal document as the Basic Principles of Judicial Agencies' Independence, which enshrines the following principles of IP-court activity in Ukraine: the principle of judicial agencies' independence; the principle of freedom of speech and associations; the principle of qualification, selection and training; the principle of professional secrecy and immunity.

The category of "principles of IP-court activity in Ukraine" has been offered to understand as a set of guiding (fundamental) ideas, grounds, principles of operation and functioning of IP-court in Ukraine that ensure the proper administration of justice, respect for rights and fundamental freedoms during the trial and ensuring the right to a fair trial.

The principles of the IP-court activity in Ukraine are as follows: 1) general and legal: the rule of law principle; the principle of observance of human rights and fundamental human and civil freedoms; the principle of legality; the principle of openness and transparency of court proceedings; the principle of political or other impartiality; the principle of reasonable terms; 2) special principles of IP-court activity in Ukraine: the principle of independence of judicial agencies; the principle of freedom of speech and associations; principle of qualification; the principle of professional secrecy.

It has been concluded that enshrining the principles of operation and functioning of the Supreme Court on Intellectual Property Issues in the Law of Ukraine "On the Supreme Court on Intellectual Property Issues" will increase the efficiency of the judicial system of Ukraine and significantly affect the authority and prestige of IP-court in Ukraine.

Key words: principles, IP-court, judicial system, international legal documents.

